



Onder de loep...

15 De namen van mineralen - deel 2

Paul Tambuysen



Geregeld publiceert de IMA (International Mineralogical Association) een lijst van alle officieel erkende mineralen. In juli 2020 waren dat er 5616 en dat betekent dat er dus evenveel mineraalnamen zijn. Dat is een flink aantal en als je die namen zou willen memoriseren, dan ben je vast een tijdje zoet. En dan moet je bedenken dat mineralogen het dan nog vrij gemakkelijk hebben in vergelijking tot bijvoorbeeld entomologen die met een hoeveelheid insectensoorten van meerdere miljoenen geconfronteerd worden. Als je graag onsterfelijk wordt, is de kans dat er een insect naar je genoemd wordt, veel groter dan dat je een mineraal op je naam krijgt. Dat aantal van 5616 is geen vaststaand cijfer. Tussen het moment van het schrijven van deze tekst en het afdrukken ervan in Geonieuws zijn er allicht weer wat nieuwe mineralen bijgekomen. Controleer dat maar even door de nieuwe officiële lijst van mineralen op te zoeken op pagina <http://cnmnc.main.jp>; ga in de linker kolom naar "IMA list of minerals" dan naar de "updated list..." en vergelijk in de tabel het aantal mineralen met het aantal dat we hier vermelden.

Hoe komt het dat er nog altijd nieuwe mineralen beschreven worden? Bestonden die dan nog niet, had men die nog niet eerder gevonden? De belangrijkste reden is dat het instrumentarium van de hedendaagse mineraloog enorm is verbeterd in vergelijking met 50-60 jaar geleden. Instrumenten zoals bijvoorbeeld een elektronenmicroscop laten wetenschappers toe om de kleinste mineraaltjes te bestuderen en te analyseren. Soms gaat het bij die nieuw beschreven mineralen over minuscule kristalletjes of korreltjes die je enkel met zo'n elektronenmicroscop kunt waarnemen. Ook zijn er nieuwe soorten die zodanig op al bestaande mineralen lijken dat niemand vermoedde dat ze met iets nieuws te maken hadden. Nieuwe of verfijnde technieken laten een meer doorgedreven onderzoek toe en mineralen die vroeger over het hoofd werden gezien, komen dankzij deze nieuwe technieken nu pas aan het licht. Momenteel worden per maand gemiddeld een 10-tal nieuwe mineralen beschreven. Maar evengoed gebeurt het dat reeds bestaande mineralen hun status verliezen omdat ze na doorgedreven onderzoek identiek blijken te zijn aan een eerder beschreven mineraal.

We leggen er ons maar bij neer dat we met een dikke 5600 namen te maken hebben. Maar erg genoeg blijft het niet bij die paar duizend mineraalnamen en is de realiteit toch even anders. In de loop van enkele eeuwen mineralogie-geschiedenis zijn er enorm veel mineralen onderzocht geweest. Heel wat mineralogen hebben over hun onderzoekingen geschreven en gaven die mineralen een eigen naam. Maar dikwijls wisten ze niet dat het betreffende mineraal al door een collega in een ander land of aan een andere universiteit beschreven was en al een naam had gekregen. Ook gebeurde het regelmatig dat ze dachten iets nieuws te hebben gevonden, terwijl het eigenlijk een variëteit van een bestaand mineraal was. En op die manier groeide het aantal namen enorm. Er was toen ook nog geen overkoepelende organisatie die toezag op de naamgeving van mineralen. Het overgrote deel van die oude namen wordt ondertussen al lang niet meer gebruikt en het is uitsluitend de officiële naam die nog mag toegepast worden. Met andere woorden, dat probleem is dus in principe van de baan.

Maar we zijn er nog niet, want naast de gebruikelijke mineraalnamen is er nog een hele reeks van variëteitsnamen. Bij sommige mineralen is het de gewoonte om kleurvariëteiten en exemplaren met

Al deze specimens heten officieel KWARTS, maar vaak worden variëteitsnamen gebruikt. V.l.n.r.:

- 'Bergkristal' van La Fréney d'Oisans, Frankrijk. Ongeveer 15 cm breed.



'Onder de loep' verschijnt regelmatig in Geonieuws, en is vooral bedoeld voor jonge en minder jonge newbies. De beste manier om veel bij te leren is lid worden van de MKA: www.minerant.org/MKA/lidworden.html



- 'Rookkwarts' van de Fieschergletsjer, Fiesch, Wallis, Zwitserland. Kristal ongeveer 8 cm.
 - 'Agaat', een gebande variëteit van 'chalcedoon', dat op zich een microkristallijne variëteit is van kwarts, Brazilië. Diameter ongeveer 15 cm.
 - 'Amethyst', Piedra Parada, Tatatila, Veracruz, Mexico. Kristallen tot 5 cm
- Foto's © Rik Dillen (beurs Sainte-Marie-aux-Mines 2016-2017-2018)

een bijzondere morfologie of van een bepaalde vindplaats van een aparte naam (variëteitsnaam) te voorzien. Zo gebruikt men voor het mineraal kwarts diverse benamingen voor de verschillende kleurvariëteiten: bergkristal (kleurloos), amethyst (paars, violet), rookkwarts (geelbruin tot bijna zwart), de bijna zwarte morion, rozenkwarts, citrien (geel). Heeft men te maken met kwartsen die bestaan uit een aggregaat van microscopische kristalletjes dan gebruikt men termen zoals chalcedoon, agaat, jaspis, enz.

Vooraf in de edelsteenkunde heeft men er, vanuit commercieel oogpunt, een handje van weg om veel variëteitsnamen te bedenken. Een aantal namen van edelstenen zijn al sinds mensenheugenis bekend en zijn zodanig ingeburgerd dat we ze kunnen blijven gebruiken. De edelsteenvariëteiten van het mineraal korund zijn beter bekend onder de namen robijn (rood) en saffier (blauw). Dat geldt eveneens voor de berylvariëteiten smaragd (groen), morganiet (roze) en aquamarijn (licht blauw).

Maar naast deze namen bestaan er in de mineralogische literatuur tienduizenden variëteitsnamen die voor heel wat verwarring kunnen zorgen. Het gebruik van dergelijke variëteitsnamen tracht men zoveel mogelijk te vermijden. Wil je er toch tegen beter weten in gebruik van maken dan vermeld je eerst de (officiële) soortnaam, gevolgd door de variëteitsnaam. Voorbeelden: uraniniet (variëteit pekblende), hematiet (variëteit speculariet), korund (variëteit robijn) enz.

Jeffrey de Fourestier (1999) heeft een lijst van meer dan 35000 namen, synoniemen en variëteitsnamen samengebundeld. Dit boek vind je in onze MKA-bibliotheek.

Op onze website kan je via de ebook pagina <https://www.minerant.org/MKA/ebooks.html> de "Glossary of Obsolete Mineral Names" van Peter Bayliss raadplegen. Dat is een alfabetische lijst van verouderde mineraalnamen met verwijzing naar hun huidige naam. Handig hé!



Beryl variëteit 'aquamarijn' (met muscoviet-XX), van Chumar Bakhoo, Hunza District, Gilgit-Baltistan, Pakistan. Foto © Rik Dillen (beurs Sainte-Marie-aux-Mines 2017)



'Onder de loep' verschijnt regelmatig in Geonieuws, en is vooral bedoeld voor jonge en minder jonge newbies. De beste manier om veel bij te leren is lid worden van de MKA: www.minerant.org/MKA/lidworden.html